

1. TAALBESCHOUWING: niet zo, maar zeau?

Peter-Arno Coppen

PREZI: http://prezi.com/qd7kiim1_g5d/niet-zo-maar-zeau/?utm_source=website&utm_medium=prezi_landing_related&utm_campaign=prezi_landing_related_author

Deze is ook interessant: <http://prezi.com/l8p3ouh5x-0f/grammatica-is-een-werkwoord/>

- Taalbeschouwing: hoe kan het anders?
- Herhaling is de moeder van de didactiek.
- Vragen voor vandaag:
 - 1) Hoe ziet de taalbeschouwing eruit in de derde graad met een toenemende graad van abstractie?
 - 2) Hoe geven wij vorm aan het onderwijzen van nieuwe taalbeschouwing? ANTWOORD: Stel in plaats van termen de taalkundige concepten en metaconcepten aan de orde. Expliciteer de relatie tussen taalnorm, taalgevoel en taalwerkelijkheid, en betrek de lln. erbij. Stimuleer de lln. bij de ontwikkeling van hun cognitieve en reflectieve denkvaardigheid.

Aanpak

Enkele stellingen:

1. De meeste zinnen zijn welgevormd: klopt niet in voorbeeldfragment
 2. In een welgevormde zin kun je altijd ondubbelzinnig het werkwoord aanwijzen: klopt niet in voorbeeldfragment over 'afbakken' van Justin Timberlake
 3. In een welgevormde hoofdzin staat het (plaats)onderwerp altijd naast de pv (ervoor of erna): klopt niet
- ==> ons grammatica-onderwijs suggereert dat er altijd een duidelijke ontleding mogelijk is en dat alle zinnen welgevormd zijn. Maar er zijn 3 dingen mis met onze 'oude manier van taalbeschouwing:
- 1) sluit niet aan bij de gesproken taalwerkelijkheid
 - 2) suggereert eenduidige ontleding
 - 3) biedt schijnzekerheid

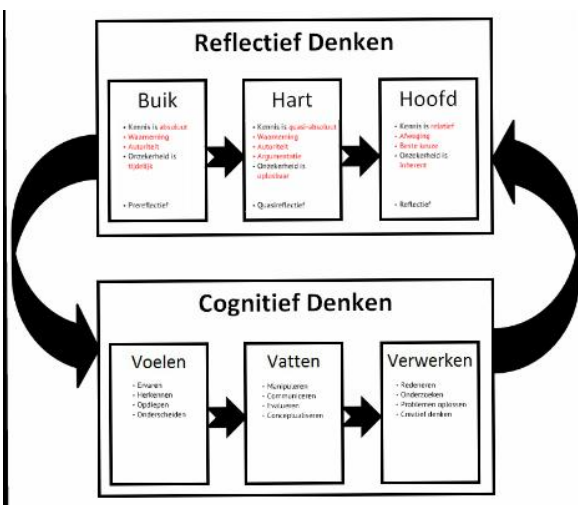
- Leren anno 1953: één informatiebron (leraar) + monologisch + objectief + passief
- Leren anno 2013: meerdere informatiebronnen (internet, krant, TV, sociale media, ...) + dialogisch + subjectief (mensen vinden het belangrijk om meningen te hebben) + actief (mensen willen tussen het nieuws staan: straatinterviews in TV-journaal bv.; dat willen leerlingen ook met schoolstof) > dat vraagt om een heel ander type taalbeschouwing

- Onderzoek: wat is dat eigenlijk?

Vraag: wie heeft er een kat en wie heeft er een hond? Midden in de huiskamer leg je een klein speelgoedbeestje neer: hoe gaat de kat reageren? De kat voelt met de poot om een reactie uit te lokken = manipuleren. De hond zal ruiken of blaffen = communiceren om een reactie los te krijgen waaruit hij gevolgtrekkingen kan maken. Is het beestje gevaarlijk of niet? Dit zijn 2 manieren om de wereld te onderzoeken.

De mens: u zit in een donkere kamer en u weet niet waar u bent. U tast om u heen = manipulatie. Of u zult communiceren: "Help: is hier iemand?"

Onderzoek is altijd een van deze dingen of alle twee: communiceren + manipuleren en vervolgens evalueren en concluderen. Dit moet ook het geval zijn bij taalbeschouwing. Daarmee is taalbeschouwing ook een vorm van leren denken:

1) **reflectief denken** (waar zijn normen, waarden, ...): 3 groepen, nl.

BUIK: kennis is absoluut, waarneming, autoriteit, onzekerheid is tijdelijk = prereflectieve fase (je gaat ervan uit dat kennis absoluut is, gebaseerd op waarneming en autoriteit). In het domein van de verkeersregels is het reflectief denken zeer goed.

HART: kennis is quasi-absoluut, waarneming, autoriteit, argumentatie, onzekerheid is oplosbaar = quasireflectief

HOOFD (= 3de ontwikkeling): kennis is relatief, afweging, beste keuze, onzekerheid is inherent = reflectief = natuurlijke ontwikkeling

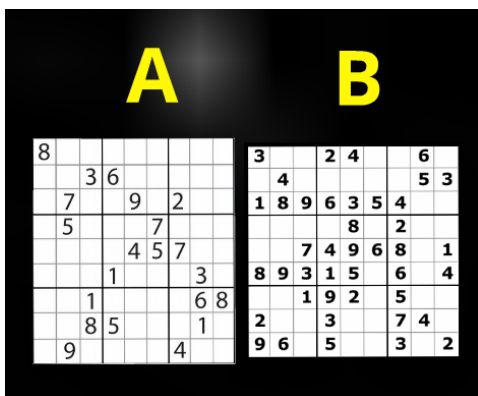
2) **cognitief denken** (metaconcepten vormen over hoe de wereld in elkaar zit): met verschillende fasen:

VOELEN: ervaren, herkennen, opdiepen, onderscheiden

VATTEN (is de volgende fase): manipuleren, communiceren, evalueren, conceptualiseren

VERWERKEN: redeneren, onderzoeken, problemen oplossen, creatief denken
> oude taalbeschouwing heeft vnl. betrekking op deze fase

Besluit: TAALBESCHOUWING = een vorm van LEREN DENKEN

- **Cognitieve frictie is cruciaal:** confrontatie met onzekere kennis leidt tot ontwikkeling in reflectieve judgement ==> kritisch denken

Cf. Sudoku: welk is de meest gemakkelijke Sudoku? > witte vakjes zijn de onzekerheden. Hoe minder witte vakjes: hoe gemakkelijker. Je leert het meest van B als je geen ervaring hebt: minder witte vakjes. Je leert het meest van A (meer witte vakjes) als je ervaring met Sudoku's hebt.

> het niveau van de leerder is belangrijk voor de aanpak op het vlak van taalbeschouwing.

- **Wat is grammatica-onderwijs?** Het gaat altijd over 3 dingen, nl.

taalnorm: wat is de juiste spelling, grammatica,... > kijkt vaak af van je taalgevoel

+ taalgevoel: je eigen gevoel over toepasselijkheid, of iets lekker klinkt, ...

+ taalwerkelijkheid: wat je ervan maakt > taalnorm kijkt vaak af van de werkelijkheid

==> het beste wat we kunnen doen, is om (bij voorkeur in de 3de graad SO) alles wat je met taalbeschouwing doet, te expliciteren: heeft het te maken met taalgevoel, taalnorm of taalwerkelijkheid.

Grammatica-onderwijs gaat over manipuleren, ervaren en begrijpen (lopen door elkaar).

Als je taalgevoel en ervaringen hebt, heb je ook opinies erover. Grammatica-onderwijs gaat ook over deze 3: taalgevoel, ervaringen en opinies. Deze worden zelden geëxpliciteerd. Alles wat je met grammatica doet, heeft met al deze aspecten te maken.

- **Waarover gaat grammatica-onderwijs of taalbeschouwingsonderwijs eigenlijk?**

Object taal = combinatie van vorm en betekenis.

Je kunt inzoomen op bepaalde aspecten van taal:

- **KLANK** (taalverwerving, dialect, ...): classificatie (waar in de mond en hoe) + groepering van klanken

Bv. oefening rond taalgevoel en intonatie: "Ik ga vanmiddag ... een broodje eten, een boekje lezen, een sapje drinken, een spelletje spelen, een filmpje kijken, een uurtje slapen." (deze laatste klonk anders: slápen)

- **WOORD**: constructie (kern van een woord, ...) + classificatie (inhoudswoord, functiewoord)

- **FRASE**: relaties + constructie (hiërarchie en volgorde) + presentie

Bv. oefening rond taalgevoel en kern. Vul aan met een woord uit het voorgaande:

Een dikke boom is een soort van ... (boom).

een roman van Claus is een soort van ... (roman)

bang voor een spin is een soort van ... (bang)

lachen om andermans fouten is een soort van ... (fouten)

een beker melk is een soort van ... (de 2 mogelijk)

in het park is een soort van ... (in) (terwijl 98% van de studenten zal zeggen 'park' als je zegt 'in het park')

denken dat het regent is een soort van ... (denken)

tijdens de lenteconferentie is een soort van ... (tijdens) (is strijdig met de betekenis)

> taalbeschouwing moet aansluiten bij taalgevoel

Je kunt ook inzoomen op

- **CONTEXT**: hoeveelheid + introductie + identificatie
- **WERELD**: tijd + ruimte (plaats en richting) + mensen (relatie van de taal met de mens, rond aantal metaconcepten zoals waarheid (causaliteit, stand van zaken: ontkenning, bevestiging)

- **DOEL VAN DE COMMUNICATIE** (mededeling, vraag, bevel)

- **MODALITEIT** (als metaconcept): menselijk willen vs natuurwetten

verplicht (moeten) - wenselijk (willen) - toegestaan (mogen)

noodzakelijk (zullen) - waarschijnlijk (lijken) - mogelijk (kunnen)

> vraagt ook een zeker abstractievermogen. Jongere kinderen hebben dit vaak niet.

Dat wordt op latere leeftijd meestal goed gemaakt.

- **SYMBOOL**:

Predicatie: mensen of dingen zijn iets en doen iets

Thematische rollen daar omheen: handelende/ondergaande/ontvangende persoon, instrument, ...

> "onderwerp is degene die iets doet" maar dit is niet altijd zo. Dit expliciet aan de orde stellen, is ook voor de latere fase van het SO.

- **Je moet de concepten didactiseren i.p.v. de ontleedtermen!**

VORM en BETEKENIS zijn belangrijk.

- Grammatica-onderwijs: hoe moet dat dan eigenlijk?

Principes van taalbeschouwing:

- didactiseer de achterliggende (meta)concepten
- maak contact met het taalgevoel van de student/leerling
- creëer cognitieve frictie
- laat de leerling/student standpunten verdedigen
- evalueer met de leerling/student de betekenis van het voorgaande (napraten is nodig anders wordt er niet geleerd)

CHECKLIST

1. Bepaal **epistemologie**: ga ik het hebben over taalnorm, taalwerkgelijkheid of taalgevoel? Welke attitude hebben mijn leerlingen hierover? Welke attitude wil ik bereiden? Hoe stel ik die attitude aan de orde?
2. Bepaal vervolgens de **concepten**: welke termen of concepten wil ik didactiseren? Welke (meta)concepten zitten daar achter? Welke concepten wil ik in welke volgorde aan de orde stellen? Wat is de basis, en wat zijn de speciale gevallen?
3. Maak **contact**: wat weten/begrijpen/vinden mijn leerlingen al? Hoe bouw ik frictie/onzekerheid in? Hoe prikkel ik mijn lln. om het basisconcept te willen begrijpen?
4. **Begrip** bouwen: hoe kan ik mijn lln. taal laten manipuleren om begrip te bouwen? Op welke manier laat ik mijn lln. communiceren? Op welke manier kan dit hun attitude beïnvloeden? Welke vangnetten heb ik voor degenen die vastlopen?
5. **Creatief denken**: hoe stimuleer ik mijn lln. om te redeneren met het bereikte begrip? Hoe bereik ik dat mijn lln. hun bereikte begrip creatief kunnen gebruiken?

2. ARTEVELDE hogeschool BaSO - Taalbeschouwing - Ann Van Uytvanck

- Wordle!

- Facebookpagina: cf. "Stad betaald klagers Sinksefoor" - VRT-nieuws

- De woorden 'Winterse kauw' zeggen studenten weinig. Dat is pas het geval als je een dia toont met een foto van een kauw.

- Waarnemen > begrijpen en interpreteren > verwerken: is een mogelijke didactische fasering maar dit kan ook:

'taalmateriaal verzamelen > taalbeschouwende fase > systematiserende fase (om alles vast te zetten) > oefenfase'

of dit:

vanaf volgend academiejaar: taalmateriaal verzamelen > taalbeschouwende &

systematiserende fase (om alles vast te zetten) > oefenfase (met taalgerichte 'steriele' én communicatieve oefeningen: deze laatste soort wordt vaak verwaarloosd. Er worden zelden geïntegreerde zinvolle, functionele en doelgerichte communicatieve oefeningen gegeven: dit is jammer. Bv. een uitnodiging of krantenartikel met inoefening van bijwoordelijke bepalingen door de studenten laten schrijven = zinvolle oefening)

- Integratie > leefwereld > transfer (naar andere vakken)

Motiveren, activeren, integreren, geleidelijkheid

- Leerplan wordt toegelicht in het 'olod praktijk' (vakdidactiek). In de lessen vakstudie is er geopteerd voor een structuralistische aanpak.

- **Knelpunten tussen verschillende leerplannen**: je mag dit niet overlaten aan de willekeur van scholen! De leerplancommissies moeten meer overleg plegen, bv. cie Nederlands met de collega's van de vreemde talen.

cf. artikel Jan Uytendaele over het verschil tussen Nederlands en andere talen op het vlak van taalbeschouwing.

Knelpunten in de chronologische volgorde van de grammaticale terminologie en inhouden onderzocht door studenten in het kader van een bachelorproef:

- 1) ontbrekende terminologie: bv. genus, congruentie tussen onderwerp en pv (concept in basisonderwijs maar de term wordt niet gebruikt tenzij in vreemde talen wel zoals in Frans en Latijn), bijwoordelijke bepaling > komt al eerder in vreemde talen aan bod
- 2) bij de uitbreidingstermen: bv. bijwoord, mededelende zin, enkelvoudige zin, samengestelde zin
- 3) absolute knelpunten (4 blzn.) omdat bepaalde inhouden ontbreken of te laat behandeld worden terwijl ze in de vreemde talen vroeger aan bod komen: bv. persoonlijk, bezittelijk en aanwijzend vnv; voegwoord en enkelvoudige zin; genitief (komt niet aan bod terwijl het voor Latijn en Duits onontbeerlijk is; betrekkelijke bijzin (komt niet aan bod bij het Nederlands).

Ook de doorstroming naar het HO is problematisch, bv. een meewerkend voorwerp kennen jonge mensen niet omdat het niet ter sprake komt in het SO.

3.HOWEST

- Cf. "a grammar nazi": mensen maken posters hierover en geven er commentaar op.

- SMS-en: oudere mensen schrijven volzinnen. Jonge mensen beheersen die context beter.

- Denkpiste: als leerlingen nog geen Frans kennen/kunnen na 8 jaar BaLO en BaSO: schort er dan niet iets aan het onderwijs?

- Handboeken:
"Het einde van de standaardtaal", prof. Joop van der Horst
"Taalgericht vakonderwijs"

- **Leerlijn taalbeschouwing:**
Cf. foto op de volgende bladzijde.

Studenten moeten een visie ontwikkelen:

1ste jaar: kennen en kunnen

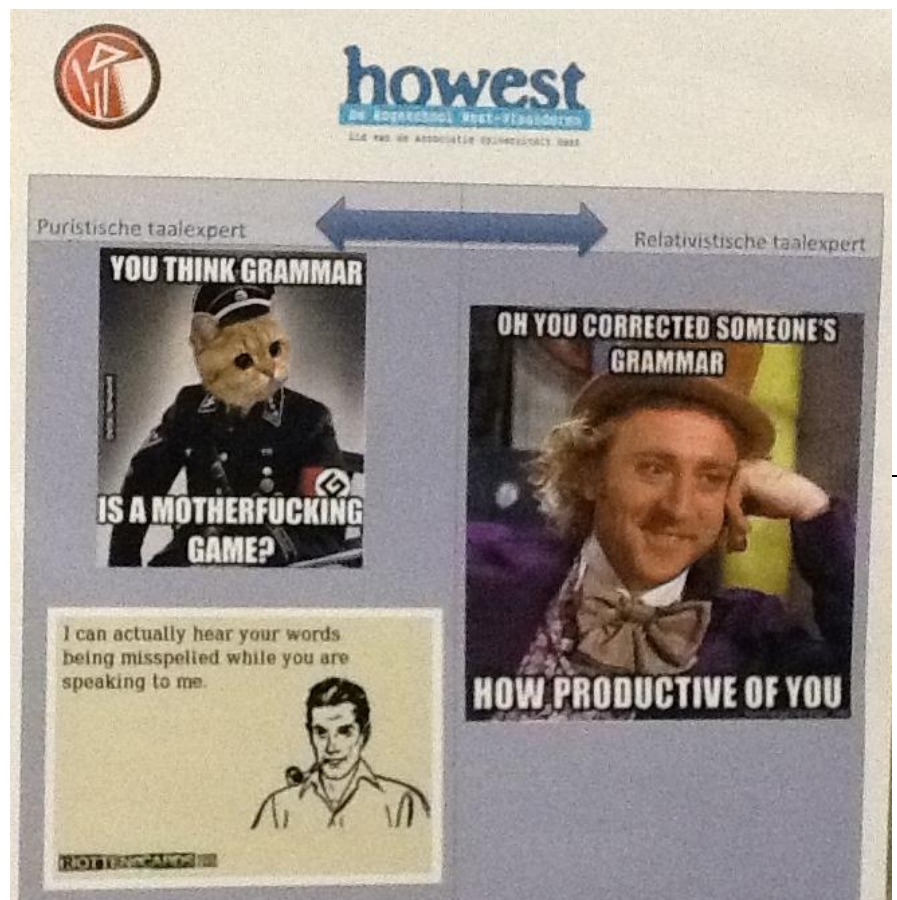
- 1) inleidend: vertrekkend vanuit de basisbegrippen en -handelingen
- 2) technische les geven in eerste stageperiode

2de jaar: kennen, kunnen, reflecteren

- 1) gevorderd: studenten moeten artikels lezen en er papers over schrijven
- 2) creatieve les geven (2 stageperiodes)

- **Didactische oefeningen rond taalbeschouwing:**

- 1) eigen taalgebruik analyseren: spreken/luisteren: analyse van spreekvaardigheid; schrijven/lezen: feedbacklessen over schrijftaken; formele stijloefeningen
- 2) reflecteren op taalontwikkelingen: commentaarteksten schrijven; discussies houden over taalgebruik
- 3) mini-onderzoekjes verrichten: bij leerlingen over jongerentaal, bij leeftijdgenoten: conversaties analyseren volgens een communicatieschema

- 4) taalklas begeleiden: contractwerk i.v.m. taalbeschouwing: syntactisch domein; omgaan met taalachterstand; taalontwikkelen lesgeven

4.XIOS HOGESCHOOL LIMBURG (BaLO en BAKO)

- Taalleerlijnen: van basiscompetenties naar academische competenties naar professionele competenties

- Cf. schema op poster op de volgende bladzijde!

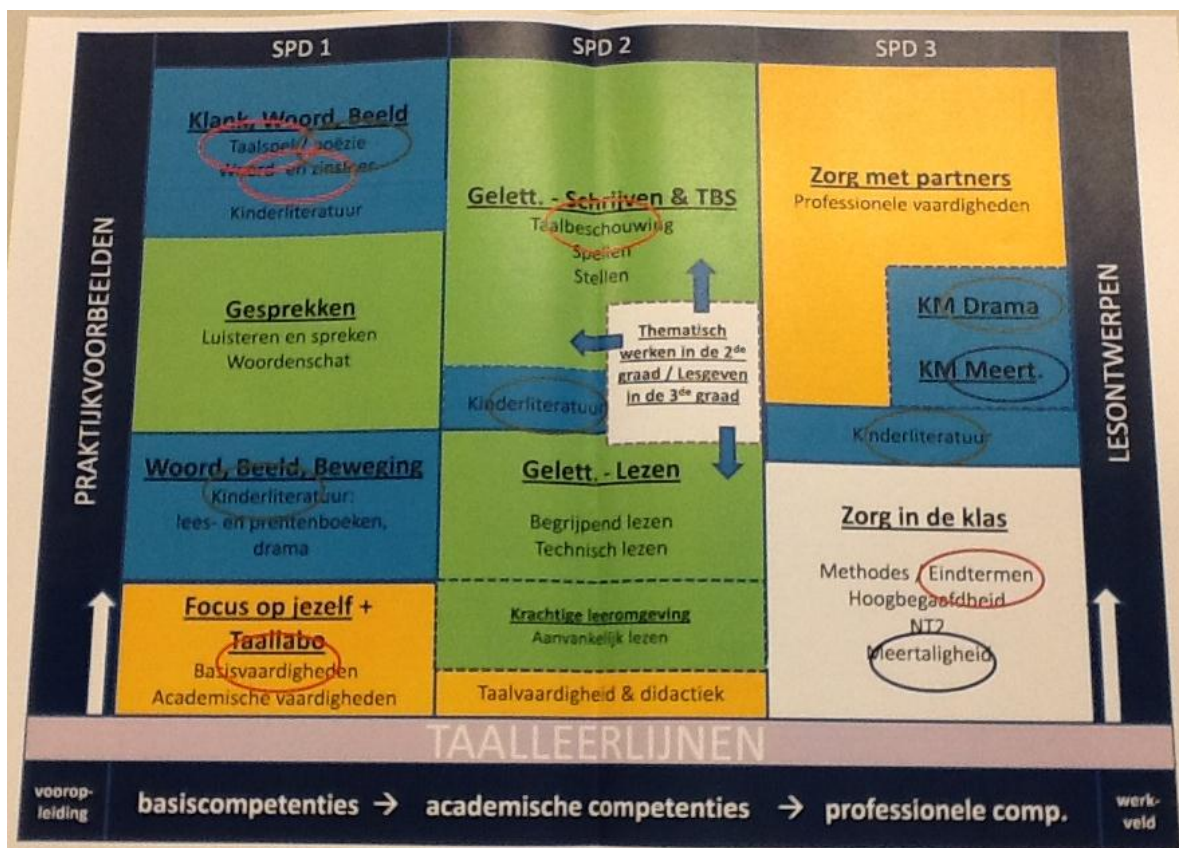
- Kinderliteratuur: de studenten moeten elk jaar 2 keer 10 kinderboeken lezen

Ze moeten ook 5 theateropvoeringen bijwonen.

Geen OPO taalbeschouwing

Laatste jaar: solliciteren, leerplannen, keuzemodules (bv. Drama (meervoudige geletterdheid: beeldtaal, gebarentaal, moderne mediataal, ...)); Meertaligheid met aandacht voor talensensibilisering, taalvariëteiten en taalgevoeligheid)

- Een oefening die goed werkt rond taalnormering en taalgevoel is: e-mails van studenten of briefjes van studenten aan ouders worden uitgedeeld en dan blijkt dat studenten daar toch veel elementen uithalen.

5. TAALBESCHOUWINGSONDERWIJS in THOMAS MORE (Mechelen)

1. Wat doen studenten concreet om zich hierin te bekwamen?
 - Studenten moeten verkopers worden van een taal.

1 BaSO

- verschillende fasen in een les taalbeschouwing
- groepsgeprek: vergelijkende aanpak in schoolboeken
- voorbeelden van good practices (o.a. Neerjandertaal) in eigen lessen taalbeschouwing herhalen en vertalen naar lessen BaSO

2 BaSO

- 'Keek op de week': actualiteit in de les (3 items aanleggen in een portfolio met aandacht voor taalbeschouwing, bv. reclame Kruidvat 'Ma-de-liefste') om te gebruiken als inleiding van een les; Standaardbijlage 'Groter als of dan'; DS 2009 campagne Teleonthaal "Bakker schiet vriendin niet dood" (wanneer gebruik je 'niet' of 'geen?')
- Wist je dat: leren uit eigen materiaal. Docente begint de les met 10 vaak gemaakte fouten uit schrijfsels van studenten, bv. "Ik heb is gehoord."

3 BaSO

- Herhaling
- Stageportfolio
- Vakdidactische toepassingen
- studenten moeten 10 EHBO-lessen maken, verspreid over een heel jaar, verzameld in een portfolio: les spelling, woordleer, zinsleer, taalbeschouwing zonder woord- en zinsleer, literair lezen proza en poëzie, zakelijke teksten.

2. Wat verwachten we van een les taalbeschouwing?

- Motiverende instap om hen bij de les Nederlands te krijgen: inleidend klasgesprek; taalactiviteit (iets uitbeelden, zinnen bouwen met woorden in een envelop); filmpjes ('Man over woord'); aandacht en ruimte voor taalverwondering en taalbewondering
- Inductieve aanwendfase: ORF-structuur = Observeren, Reflecteren, Formuleren in eigen woorden
- Vastzettingfase (vastzettingkaders, geleidelijk opgebouwd bordschema)
- Inoefenfase
- Transfer naar taalvaardigheden

6.SAMENVATTENDE INDRUKKEN (plenum) Peter-Arno Coppens

- De taalnorm wordt vaak geëxpliciteerd door de confrontatie van studenten met hun eigen taalproducten = goede manier.
- Conceptuele hiërarchie: wanneer moet je wat aan de orde stellen en in welke volgorde? Sommige concepten i.v.m. taalbeschouwing moeten besproken worden in overleg met alle taaldocenten: cf. de uitleg over naamvallen is beter voor het vak Latijn/Duits > wat komt het best aan bod in welk taalvak? De leraar Nederlands mag niet opgezadeld worden met de opdracht om alle voorkennis mee te geven. Nu is er de consensus dat er een beetje expliciet grammatica-onderwijs plaatsvindt in de vreemde taalles.
- Aandacht aan taalbeschouwelijke taalvaardigheid van de studenten is in de professionele bacheloropleidingen noodzakelijk.
- Met onder meer authentiek, eigen taalmateriaal, met humor en taalspelletjes kan er contact gemaakt worden met de leerlingen/studenten.
- Er moet een afwisseling in de werkvormen zijn.
- Het komt wel goed met het taalbeschouwingsonderwijs :-)